

רחב

וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן מִן הַשָּׁטִים שְׁנַיִם אַנְשִׁים מֵרְגְלִים חָרָשׁ לֵאמֹר לְכוּ רְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְאֶת יְרִיחוֹ וְיַלְכּוּ וַיָּבֹאוּ
בֵּית אִשָּׁה זֹנָה וַיִּשְׁמָה רָחַב וַיִּשְׁכְּבוּ שָׁמָּה: (יהושע פרק ב פסוק א).¹

וְהִיְתָה הָעִיר חָרָם הִיא וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ לֵה' רַק רָחַב הַזֹּנָה תַּחֲיָהּ הִיא וְכָל אֲשֶׁר אִתָּהּ בְּבֵית כִּי תַחְבֹּאתָהּ אֶת
הַמְּלָאכִים אֲשֶׁר שָׁלַחְנוּ: (יהושע פרק ו פסוק ז).²

וַיָּבֹאוּ הַנְּעָרִים הַמְּרַגְלִים וַיִּצְיִאוּ אֶת רָחַב וְאֶת אֲבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ וְאֶת אַחִיהָ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהּ וְאֶת כָּל מַשְׁפַּחְתֶּיהָ
הוֹצִיאוּ וַיְנַיְחִיחֻם מַחוּץ לְמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל: (שם פסוק כג).³

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דעמלק פרשה א

... וכן אמרה רחב הזונה לשלוחי יהושע: "כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם בצאתכם ממצרים וגוי' ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם" (יהושע ב י-יא). אמרו: רחב הזונה בת עשר שנים היתה כשיצאו ישראל ממצרים, וכל מי' שנה שהיו ישראל במדבר זנתה. לסוף נ' שנה נתגיירה, והיא אומרת: רבש"ע, בשלשה דברים חטאתי, בשלשה דברים מחול לי, בחבל בחלון בחומה, שנאמר: "ותורידם בחבל בעד החלון כי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת" (יהושע טו).⁴

מסכת מגילה דף יד עמוד ב

אמר רב נחמן: חולדה מבני בניו של יהושע היתה ... איתביה רב עינא סבא לרב נחמן: שמונה נביאים והם כהנים יצאו מרחב הזונה, ואלו הן: נריה, ברוך, ושריה, מחסיה, ירמיה, חלקיה, חנמאל, ושלים.⁵ רבי יהודה אומר: אף חולדה הנביאה מבני בניה של רחב הזונה היתה ... אמר ליה: עינא סבא! ... מיני ומינד תסתיי שמעתא; דאיגירא ונסבה יהושע.⁶

¹ כמנהגנו לפרקים, אנו נדרשים להפטרות השבת. והפעם נתמקד בדמות המרכזית שבהפטרה היא רחב הזונה. בכותרת הדף נקטנו לשון קצרה ונקיה, אך חז"ל לא מסתירים את עברה ומקצועה של רחב וברוב האזכורים במדרש היא נקראת בשמה המלא: רחב הזונה.

² כך מצווה יהושע את צבאו רגע לפני ההסתערות על העיר יריחו בעבות הקפתה ביום השביעי, שלדברי חז"ל היה בשבת, ראה סדר עולם רבה פרק יא: "ר' יוסי אומר: יום השבת היתה מלחמתה של יריחו" וכן במדבר רבה יד א ויהיה ביום השביעי: "ומנין שהיתה שבת? שאין שבעה לעולם בלא שבת. ולפי שהיה יום שבת אותו יום שכבשו את יריחו, לכך החריס את יריחו קדש לה' ... אמר ר' יהושע: השבת כולה קדש וכל מה שנכבש בשבת יהיה קדש לה'".

³ וחזר הכתוב בפסוק כה בהמשך הפרק, ומאשר שוב שכך אכן נעשה: "וְאֶת רָחַב הַזֹּנָה וְאֶת בֵּית אֲבִיהָ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהּ תַּחֲיָהּ יְהוֹשֻׁעַ וַתָּשֶׁב בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי תַחְבֹּאתָהּ אֶת הַמְּלָאכִים אֲשֶׁר שָׁלַח יְהוֹשֻׁעַ לְרַגְלֵי אֶת יְרִיחוֹ", ללמדך שבני ישראל עמדו בהבטחתם (וכן הוא באנשי גבעון הגם שרימו את בני ישראל, ראה דברינו [חילול השם במקרא](#) בפרשת אמור). ראה רש"י שיר השירים ד ג: "כחות השני שפנותיך - נאות להבטיח ולשמור הבטחתך, כמו שעשו המרגלים לרחב הזונה שאמרו לה: את תקות חוט השני ושמרו הבטחתם". בכך, יורד המסך על דמותה של רחב במקרא ואין היא או מי מצאצאיה נזכרים שוב. אבל לא כן בחז"ל ובמדרש, שמצאו מקום רחב להתגדר בדמותה, והשאלה המתבקשת היא מדוע? מה יש בדמותה של רחב שהרחיב לבם של חכמים ודרשנים? לא בטוח שנצליח לתת תשובה ברורה לשאלה זו. כהצעה ראשונה, נפנה להבדל בין פסוק כג האומר שרחב אמנם ניצלה, כפי שהובטח לה, אך היא ומשפחתה או משפחותיה הונחו מחוץ למחנה ישראל. ולעומתו, פסוק כה אומר: "ותשב בקרב ישראל עד היום הזה". מחוץ למחנה או בקרב ישראל? "עד היום הזה" - עד איזה יום? מתי נכתב פסוק זה ועל"מי? נראה שכבר כאן מוצא המדרש מקום להתגדר בו.

⁴ אותנו לימדו כילדים שרחב הייתה פונדקאית, בעלת אכסניא. כדברי רש"י על הפסוק בשם תרגום יונתן: "פונדקאיתא - מוכרת מיני מזונות". וכן מביא רלב"ג בפירושו ואף רד"ק מזכיר פירוש זה ומציע אותו גם על אמו של יפתח וזונות אחרות. אבל במדרשים ברור שהיה זה פונדק מאד מפוקפק ובית אכסניא מסוג מאד מסוים, אשר פעל ארבעים שנה מעת שמלאו עשר שנים לרחב (עד ששבת כשהגיעו בני ישראל, ראה רש"י יהושע ב יא בעקבות הגמרא בזבחים קטז ע"ב מה גרם להשבתתו). שים לב שרחב מציינת את קריעת ים סוף ולא את חציית הירדן, שזה נס שעמי האזור יכלו להתרשם ממנו יותר בקרבת זמן ומקום. רחב שמעה שהוביש ה' את מי ים סוף בתחילת אותם ארבעים שנה, כשהייתה בת עשר ורק היום היא נזכרת בנס ההוא ומנסה לחבור לעם ישראל שעומד לכבוש את הארץ! האין מקום לפקפק קצת בטיב גרות זו? ובאשר לחטא בחומה, קיר וחלון, ראה ספרי זוטא להלן: "שהייתה מזונה עם בני המדינה מבפנים ועם הליסטים מבחוץ, שנאמר: כי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת" (יהושע ב טו).

⁵ על חנמאל (שלום) וירמיהו, ראה דברינו [גאולת השדה בענתות](#) בפרשת בהר.

⁶ אגב הדין בגמרא על חולדה הנביאה, אם היא מצאצאי יהושע או מצאצאי רחב, באנו לפשרה פשוטה: חולדה היא מצאצאי שניהם. כיצד? רחב התגיירה ויהושע נשא אותה לאישה! ועפ"י הגמרא שם לא היו ליהושע ורחב בנים כי אם רק בנות וכל הנביאים ושאר המיוחסים שנולדו ליהושע ורחב היו בני בנותיהם ולא בני בניהם כמו שכתוב במקומות רבים. כיצד זה נשא יהושע את רחב לאישה? וכיצד גיירו אותה? שהרי מצווים להחרים את שבעת העממים (וכיצד גם יכלו המרגלים להבטיח לה שלא תיפגע היא וכל משפחתה)? ראה הדין בתוספות שם ובראשונים ואחרונים נוספים כמו הלכות גדולות סימן מח שנתנו על כך תשובות רבות החל מכך שבעצם רחב לא הייתה מיושבי הארץ משבעת העממים וכלה בכך שזו הייתה הוראת שעה. ועל"פ מצאנו ליהושע שגם 'מסרב פקודה' בקריאה לשלום. ראה דברינו [וקראת לשלום](#) בפרשת שופטים.

ספרי זוטא במדבר פרק י 7

וכן את מוצא ברחב הזונה שהטמינה את מרגלי יהושע ... וילכו ויבאו בית אשה זונה. ר' יהודה אומר: ארבעה שמות של גנאי היה לה. נקרא שמה רחב הזונה כשמה. דבר אחר: רחב הזונה שהיתה מזנה עם בני המדינה מבפנים ועם הליסטים מבחוץ, שנאמר: כי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת (יהושע ב טו).⁸ דבר אחר: רחב הזונה שהיתה מארץ כנען ולא היה בארץ כנען בני אדם רעים וקשים מהם. דבר אחר: רחב הזונה שהיתה מאנשי יריחו מאותן שכתוב בהן כלייה, שנאמר: כי החרם תחרימם (דברים כ יז). ועליה הוא אומר: "ומשפחות בית עבודת הבוץ" (דברי הימים א ד כא) שהיתה עסוקה בבוץ ... שהטמינה את המרגלים בבוץ ... ונאמר: "ותשב בקרב ישראל עד היום הזה" (יהושע ו כה). ר' שמעון אומר: לפי שהיום הזה רודה ברקיע, כך יהא זרעך קיים לפני לעולם; שעמדו ממנו שמונה נביאים וכולהם כהנים, ואלו הן: ירמיה וחלקיהו שרייה מחסייה ברוך בן נריה חנמאל שלום, ויש אומרים: אף יחזקאל ובוזי. ואף חולדה הנביאה מבני בניה ... ומה אם מי שהיתה מגויי הארץ וממשפחות האדמה, על שעשתה מאהבה נתן לה המקום מאהבה, על אחת כמה וכמה אילו היתה מישראל.⁹

במדבר רבה פרשה ח סימן ט

"וראה בני לביך שלום על ישראל" (תהלים קכח ו), וכי בשביל שיראה הגר בני לבינו, לכך יבוא שלום על ישראל?¹⁰ אלא בגר צדק הכתוב מדבר, שזוכה שמיא בתו לכהן, וזוכה ועומדים מבניה שהם בני בניו, כהנים שמברכין את ישראל ואומרים: "יברכך ה' ... וישם לך שלום", לכך נאמר: "שלום על ישראל". כשם שמצינו ברחב הזונה, על שהכניסה את המרגלים לביתה ומלטה אותם, העלה עליה הקב"ה כאילו עמו עשתה, ונתן לה שכרה. וכן הוא אומר: "ותקח האשה את שני האנשים ותצפנו" (יהושע ב ד) - ותצפנס אין כתיב כאן, אלא ותצפנו.¹¹ ומה שכר נטלה? שנשאו מבנותיה לכהונה וילדו בנים שהיו עומדים ומשמישים ע"ג המזבח, והיו נכנסין למקדש ומברכין את ישראל בשם המפורש. ואלו הם: ברוך בן נריה ושריה בן מחסיה וירמיה בן חלקיה וחנמאל בן שלום.¹²

תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ד הלכה ד

רבי חלבו מטיבה בשם רבי אבדומא דמן חיפא: צריך אדם להסב פניו לכותל להתפלל. מה טעם? "ויסב חזקיהו פניו אל הקיר" (ישעיהו לח ב).¹³ באי זה קיר נשא עיניו? רבי יהושע בן לוי אמר: בקירה של רחב נשא עיניו – "כי ביתה בקיר החומה". אמר לפניו: ריבונו של עולם, רחב הזונה שתי נפשות הצילה לך, ראה כמה נפשות הצלת לה הדא היא דכתב: ויבאו הנערים. תני רבי שמעון בן יוחי: אפילו היתה במשפחתה מאתים אנשים

⁷ המדרש שם, וכן בספרי פסקא עח, דן בדמויות מרכזיות שקיברו עצמם לעם ישראל, הוא מתחיל ביתרו, עובר לרחב ומשם לרות. ואולי מדרש זה הוא המקור לציטוט של רב עינא סבא בגמרא במגילה הנ"ל. ואנו נתמקד בדמותה של רחב.

⁸ ובגמרא זבחים דף קטז עמוד ב: "אין לך כל שר ונגיד שלא בא על רחב הזונה".

⁹ ובמקבילה בספרי פסקא עח הנוסח המסיים הוא: "והרי דברים קל וחומר, ומה מי שהיתה מעם שנאמר בו לא תחיה כל נשמה (דברים כ טז), על שקירבה עצמה כך קירבה המקום, ישראל שעושים את התורה על אחת כמה וכמה". ועוד נחזור לעניין הזה של לשון קירוב. כל התיאור הרחב והציורי של מעשיה של רחב, וכן יתרו ורות במדרשים אלה, לרע ולטוב, כל עניין גירותה ואזכור צאצאיה הנכבדים, הוא במטרה להגיע לקל וחומר לעם ישראל. קל וחומר שאפשר אגב לקרוא אות כשבח או כמוסר לעם ישראל.

¹⁰ סימן זה עוסק כולו בפרק קכח בתהלים והעמדתו על הגרים. ראה פתיחת המדרש שם על הפסוק הראשון בפרק: "זהו שכתוב: אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו – אינו אומר: אשרי ישראל, אשרי כהנים, אשרי לוויים, אלא: אשרי כל ירא ה' – אלו הגרים שהם יראי ה'".

¹¹ פרשנויות רבות בפשט ובדרש נאמרו על "ותצפנו" זה. ראה פירוש רש"י על הפסוק ביהושע: "יש מקראות מדברים על הרבים כיחיד, לפי שמיירה בהטמנתם ובמקום צר כאילו היה יחיד. ומדרש אגדת תנחומא (סימן א בפרשתנו) יש פנחס וכלב היו. ופנחס עמד לפניו ולא ראוהו לפי שהיה כמלאך. דבר אחר: ותצפנו כל אחד ואחד בפני עצמו". אך כאן, ותצפנו – כביכול לקב"ה. ולהבדיל, דברי המרגלים בפרשת השבוע, גם הוא בלשון יחיד "כי חזק הוא ממנו" – רש"י: "כביכול כלפי מעלה אמרו" (ראה גמרא סוטה לה ע"א: "אל תקרי ממנו אלא ממנו, כביכול, אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם"). דור האבות: ממנו, דור הבנים: ותצפנו.

¹² לא לסתם כהנים זכתה רחב, אלא לכהנים גדולים שמשמישים בשמונה בגדים, נכנסים לפני ולפנים ומבטאים את השם המפורש בקדושה וטהרה. ראה דברינו [על הגר שביקש להיות כהן גדול](#), בפרשת במדבר. ורחב אף שלא בקשה, יצאו ממנה שמונה, ויש מונים עשרה, כהנים נביאים ומהם ארבעה כהנים גדולים.

¹³ ובגמרא בבלי ברכות ה ע"ב: "מנין למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר - שנאמר: ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל". ולהלכה, ראה חיי אדם חלק א כלל כב: "וטוב כשיכול לקבוע מקום אצל הקיר, כדי שיתפלל שמונה עשרה ופניו אל הקיר. כדמצינו בחזקיהו המלך". וחזקיהו למד מרחב. האם כל אותם ימים מאז יצאו המרגלים ועד כיבוש יריחו התפללה רחב שיעמדו בהבטחתם ושבועתם?

והלכו ודבקו במאתים משפחות כולם ניצולו בזכותה אבותי שקירבו לך כל הגרים האילו על אחת כמה וכמה!¹⁴

רבי חנינא בר פפא אמר: בקירות בית המקדש נשא עיניו... רבי שמואל בר נחמן אמר: בקירה של שונמית נשא עיניו... ורבנן אמרי: בקירות לבו נשא עיניו: "מעיי מעיי אוחילה קירות לבי הומה לי לבי לא אחרישי" (ירמיהו ד יט). אמר לפניו: ריבונו של עולם, חזרתי על רמ"ח איברים שנתת בי ולא מצאתי שהכעסתיך באחת מהן, על אחת כמה וכמה תינתן לי נפשי.¹⁵

דברים רבה פרשה ב סימן כח

"כי ה' הוא האלהים" רבנן אמרי: יתרו נתן ממש בעבודה זרה, שנאמר: "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים" (שמות יח יא).¹⁶ נעמן הודה במקצת ממנה, שנאמר: "הנה נא ידעתי כי אין אלהים בכל הארץ כי אם בישראל" (מלכים ב ה).¹⁷ רחב שמתהו בשמים ובארץ, שנאמר: "כי ה' אלהיכם הוא אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת" (יהושע ב יא). משה שמו אף בחללו של עולם, שנאמר: "כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" (דברים ד לט) - מהו "אין עוד"? אפילו בחללו של עולם.¹⁸

מדרש שמואל (בובר) פרשה ט

אמר הקב"ה למשה: אתה אמרת: "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ובארץ מתחת אין עוד" (דברים ד לט), חייך שאני מכתוב עליך: "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה" (שם לד י). רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי: אמר הקב"ה לרחב: את אמרת: "כי ה' אלהיכם הוא אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת" (יהושע ב יא), ניחא בארץ, שמה בשמים ממעל?¹⁹ את אמרת מה דלא חמין עיניך (מה שלא ראו עיניך), חייך שבנדך עומד ורואה מה שלא ראו הנביאים, הדא הוא דכתיב: "נפתחו השמים ואראה מראות אלהים" (יחזקאל א א).²⁰

¹⁴ וכן הוא ברות רבה ב סימן א אשר נשען על פסוק כג ביהושע פרק ו שהבאנו בראש דברינו (הפסוק השלישי בראש הדף): "תני ר' שמעון בר יוחאי: שאפילו היתה משפחתה מאתים אנשים והלכו ונדבקו במאתים משפחות אחרות, כולן ניצולות בזכותה - ואת כל משפחתה לא נאמר, אלא: ואת כל משפחותיה". לא רק רחב ומשפחתה הקרובה נצלו, כי אם עם גדול ורב (מאתיים בחזקת שלוש! ברור שהמספר הוא ע"ד הגזמא). מה קרה לכל האוכלוסים הרבים האלה? נשארו מחוץ למחנה (כנבעונים להלן בספר יהושע) או נכנסו והתערו בקרב ישראל? (ראה הערה 3 לעיל). ועוד בעניין זה, ראה גם רמב"ן בראשית יט יב בהשוואה עם לוט: "והנה זכותו של לוט היה מציל בנים ובנות וחתנים... כי דרך מוסר לשלוחים להציל בעל ביתם וכל אשר לו" וכבר הערנו שלוש הציל יותר מאברהם, את העיר צער, וזה נושא אחר ואכמ"ל.

¹⁵ השווה עם נוסח הבהלי בברכות דף י ע"ב שם מוזכרים רק קיר השונמית וקירות לבו של חזקיהו ואין אזכור של קירה של רחב (וגם לא קירות בית המקדש שאותו טיהר וקידש חזקיהו ברוב עם, ראה דברי הימים ב פרק כט).

¹⁶ משמע שיש אלהים אחרים זולת ה'. ה' הוא הגדול מכולם - ראש האלים, אבל לא יחיד. ומה נעשה עם הפסוק שמושה אומר: "כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים וְאֲדֹנֵי הָאֱלֹהִים" (דברים י יז)? וזה באמת נושא אחר ובע"ה נזכה לדון בפסוק זה בפרשת עקב.

¹⁷ היינו שאלהי ישראל הוא אלהי כל הארץ, כך הוא דורש את הפסוק. נעמן ממליך את הקב"ה על כל הארץ, אך עדיין לא אלהי השמים.

¹⁸ ראה מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דעמלק פרשה א, שם אין משה, רק יתרו, נעמן ורחב: "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים. עד עכשיו לא הודה לו בדבר כי גדול ה', אמר: מתחילה לא היה עבד יכול לברוח ממצרים שהיתה סוגרת ומסוגרת, ועכשיו הוציא ששים ריבוא בני אדם ממצרים, לכך נאמר כי גדול ה'... אמרו: לא הניח יתרו עבודה זרה בכל העולם, שלא חזר עליה ועבדה, שנאמר מכל האלהים. ונעמן הודה בדבר יתרו ממנו, שנאמר: הנה נא ידעתי כי אין אלהים בכל הארץ כי אם בישראל. וכן רחב הזונה אומרת: ה' אלהיכם הוא אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת". נראה שמדרש דברים רבה, המאוחר יותר, לא היה מוכן להשאיר את רחב אחרונה כנושאת כתר המלכות ה' בשמים ובארץ והוסיף את משה אחרון, כמי שהמליך את הקב"ה אף בחללו של עולם (החלוקה לארץ, שמים וחלל העולם, נראית מתאימה לאסטרונומיה של ימינו). ותוספת זו אף היא לשבחה של רחב שכעת סמוכה למשה ובינה ובין משה "אין עוד". ואגב, מי עוד אמר את הביטוי בשמים ממעל ועל הארץ מתחת? שלמה בחנוכת בית המקדש (מלכים א פרק ח).

¹⁹ את יכולה לדבר על הארץ, מנין לך מה בשמים? שמה כמו שמה.

²⁰ בזכות שהיללה את הקב"ה כאלהי השמים, הגם שלא ראתה אותו שם, זכתה רחב שיצא מבנותיה יחזקאל הנביא שראה חזיון מרכבה בשמי שמים. מדרש זה, בין אם הכיר את שני המדרשים הקודמים, בין אם לא, מחזק את מעמדה של רחב בהשוואה עם משה. משה עלה למרום וראה את השכינה בהר ומעלה ממנו. רחב היא אישה ארצית ביותר, אם לא פחות מכך. משה הכשיר עצמו ארבעים שנה בבית פרעה וארבעים שנה במדבר להנהיג את עם ישראל ולעלות למרום לקבל תורה. רחב עסקה בזנות ארבעים שנה, גם אחרי ששמעה את קריעת ים סוף. והיא ידעה שיש ה' לא רק בארץ, כי אם גם בשמים. עוד על ההשוואה בין משה ורחב, ראה אליהו זוטא (איש שלום) פרשה כב: "גדולה תשובה יותר מן התפילה. שכל התפילה שנתפלל משה רבינו, לא קיבל ממנו להכניסו לארץ ישראל. אבל רחב הזונה נתקבלה בתשובה. ר' אליעזר בן יעקב אומר: למה נקרא שמה רחב (הזונה) שהיא רחובה בזכות - בתשובה שעשתה זכתה ויצאו ממנה שבעה מלכים ושמונה נביאים". ראה גם איך רגע לפני מותו משקיף משה מהר העברים "שנקברו בו שלשה נביאים הללו שמתו שלא מידי עבירה ואלו הם משה אהרן ומרים... אשר בארץ מואב - מלמד שהראהו שלשלת המלכים שעתידיים לעמוד מרות המואביה. אשר על פני יריחו - מלמד שהראהו שלשלת הנביאים שעתידיים לעמוד מרחב הזונה: אשר על פני יריחו, מלמד שהראהו שלשלת הנביאים שעתידיים לעמוד מרחב הזונה" (ספרי דברים פסקא שלח). רחב

קהלת רבה (וילנא) פרשה ח סימן י

"ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו" (קהלת ח י) ²¹... מדבר בגרים שהם באים ועושים תשובה. "וממקום קדוש יהלכו" - ע"י שהלכו במקום קדוש אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. "וישתכחו בעיר" - וישתכחו מעשים רעים, "אשר כן עשו" - וישתכחו מעשיהם הטובים אשר עשו בעיר. ²² "גם זה הבל" - אמר רבי יצחק: איננו הבל. וזה הבל, שאינן באין מאליהן. רבי בון אמר: צדיקים הלכו לשם ויבואו, כגון יוסף לאסנת, יהושע לרחב, בועז לרות, משה לחובב. א"ר אחא: אין זה הבל, אלא שאין הבריות באין ומתקדשין לתחת כנפי השכינה. ²³

פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פיסקא יג - דברי ירמיהו

ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי פתח: "עבד משכיל ימשול בן מביש ובתוך אחים יחלק נחלה" (משלי יז ב) - עבד משכיל, זה ירמיהו. ימשול בן מביש - אילו ישראל שביישו את עצמן לעבודה זרה. א"ר אבא בר כהנא כתיב: "ולא היית כזונה לקלס אתנן" (יחזקאל טז לא), ייתי ברא דמקלקלתה דתקנת עובדיה, ויוכח לברא דמתקנתה דקלקלת עובדיה. ²⁴ את מוצא, כל מה שכתוב בישראל לגניי, כתוב ברחב לשבח. ברחב כתוב: "ועתה השבעו נא לי בה' כי עשיתי עמכם חסד" (יהושע ב יב), ובישראל כתוב: "אכן לשקר ישבעו" (ירמיה ה ב). ברחב כתוב: "והחייטם את אבי ואת אמ"י" (יהושע ב יג), ובישראל כתוב: "אב ואם הקלו בך" (יחזקאל כב ז). ברחב כתוב: "והיא העלתם הגגה" (יהושע ב ו), ובישראל כתוב: "ואת המשתחווים על הגגות לצבא השמים" (צפניה א ה). ברחב כתוב: "ותטמנס בפשתי העץ" (יהושע שם ב), ובישראל כתוב: "אומרים לעץ אבי אתה" (ירמיה ב כז). ברחב כתוב: "ותאמר להם ההרה לכו" (יהושע ב טז), ובישראל כתוב: "על ראשי ההרים יזבחו" (הושע ד יג). ברחב כתוב: "ונתתם לי אות אמת" (יהושע ב יב), ובישראל כתוב: "ואמת לא ידברו" (ירמיה ט ד). הווי, כל מה שכתוב בישראל לגניי ברחב כתוב לשבח. ²⁵

פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פיסקא יג - דברי ירמיהו

שמדי עבירה באה מושוות עם רות שבאה לחסות תחת כנפי השכינה וזוכה למה שלא זכו שלושה הנביאי-אחים שמתו שלא מידי עבירה.

²¹ הפסוק המלא הוא: "ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו וממקום קדוש יהלכו וישתכחו בעיר אשר כן עשו גם זה הבל".
²² שבני עיר מוצאם לא לומדים מהם ובאים גם הם לחסות בצל השכינה. כך מפרשים פרשני מדרש רבים. ואולי ניתן לפרש גם באופן אחר, שזו ביקורת על בני ישראל שלכאורה קלטו את הגרים וישתכחו בעיר, אבל לאחר זמן שוכחים את המעשה האמין והרב שהגרים עשו בחציית הקווים ובעזבם את עמם ולאומם ובואם אלינו.

²³ מדרש זה כאילו מפחית בערכם של הגרים, דוגמת רות ורחב שאינם באים מאליהם ומסביר מדוע צריך "להצמיד" בן זוג קדוש לכל אחד מהם: יוסף לאסנת, יהושע לרחב, בועז לרות, משה לחובב. ראה גם מדרש תנחומא פרשת צו סימן ח המבקש לשבח את אהרון שגם התקרב וגם נבחר ואגב דברים אלה מפחית לכאורה בערך הגרים ומעביר קו הבחנה בין האבות שנבחרו ובין גירי כל הדורות שהתקרבו אבל לא נבחרו: "אשרי תבחר ותקרב ישכון חצרך (תהלים סה) - אשרי מי שבחרו הקב"ה אע"פ שלא קרבו ואשרי מי שקרבו אע"פ שלא בחרו. ואיזהו שבחרו? זה אברהם, אבל לא קרבו, אבל הוא קרב את עצמו ... וכן הוא אומר כי יקרב בחר לו יה ישראל לסגולתו (תהלים קלה) אבל לא קרבו אבל הוא קרב את עצמו ... משה בחרו אבל לא קרבו ... דוד בחרו אבל לא קרבו והוא קרב את עצמו ... אשריהם אלו שחברן הקב"ה אע"פ שלא קרבו בוא וראה יתרו קרבו הקב"ה ולא בחרו, רחב הזונה קרבה הקב"ה אבל לא בחרה, אשרי אהרן בכפלים שבחרו הקב"ה וקרבו". ועניין זה של קרבה ולא בחירה, שלכאורה מפחית בערך הגרים שלעולם לא יהיו כמו אבות האומה וזרע ישראל המקורי, וכן עניין "גם זה הבל שאין הבריות באין ומתקדשין" צריך עיון נוסף והבנה. ובמחשבה שנייה, אפשר אולי לקרוא את המדרש למעלה באופן אחר: מוטל עלינו, מי שנולדו כיהודים, לקרב את הגרים, לוודא שבמקום קדוש יהלכו וישתכחו בעיר ולקלוט אותם לתוכנו עד כדי נישואין ויצירת קשרי משפחה, כפי שעשו אבות האומה: יוסף, משה, יהושע ובעז.

²⁴ יבוא ירמיהו בן המקולקלת (רחב) ויוכיח לבני המתוקנים - בני ישראל, בני אברהם יצחק ויעקב - שקלקלו מעשיהם.
²⁵ האם אנחנו חשים כאן בעיה מסוימת בקליטת הגר, שמעשיו הטובים מטילים צל על ישראל ומזכירים את חטאיהם? ראה תוספות בגמרא קידושין ע"א על הביטוי קשים גרים לישראל כספחת: "וה"ר אברהם גר פירש לפי שהגרין בקיאין במצות ומדקדין בהם, קשים הם לישראל כספחת. דמתוך כן הקב"ה מזכיר עונותיהם של ישראל כשאין עושין רצונו". (שים לב מיהו הפרשן שם בתוספות!) ואולי לכן המדרש אשר פותח בתוכחת יחזקאל וירמיהו המיוחסים לרחב, נעזר בהמשך הדרשה בפסוקים גם מנביאים אחרים ואיננו בורר. ועל"פ, בהמשך הפסיקתא שם, מצאנו את המדרש הבא: "א"ר שמואל בר נחמן ארבעה הן שהן באין ממשפחה נכויה, ואילו הן: פנחס, ואוריה, יחזקאל, וירמיהו. פנחס את מוצא בשעה שבא לייחס את ישראל, אמרו לו: את בא ליחסינו? אלעזר למי היה נשוי, לא לבתו של פוטיאל? ... וכיון שראה הקב"ה שהן מזלזלין לו התחיל מייחסו: פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ... אוריה היו ישראל מזלזלין אחריו ואומרים: לא גבעוני הוא? ... וצרך הכתוב ליחסו: ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן (ישעיה ח ב). יחזקאל ישראל היו מזלזלין אחריו ואומרים: לא מבני בניה של רחב הזונה הוא? וצרך הכתוב לייחסו: היו היה דבר י"א אל יחזקאל בן בוזי הכהן (יחזקאל א ג). ירמיהו היו ישראל מזלזלין עליו ואומרים: לא מבני בניה של רחב הזונה הוא? וצרך הכתוב ליחסו: דברי ירמיהו בן חלקיהו מו הכהנים אשר בענתות (ירמיה א א). נראה ששני מדרשים אלה, באותה פיסקא בפסיקתא דרב כהנא, מציגים את הבעייתיות שיש בסופו של דבר עם גרים וייחוס, וניתן לחברם עם מדרש קהלת רבה לעיל ומדרש תנחומא שהבאנו בהערה הקודמת. הקפיצה הנחשונית - הקוונטית הזו, לא סתם של גרים, אלא גרים שנודעו במעשיהם המגונים לפני שבאו לחסות בצל כנפי השכינה, ורחב היא דוגמא בולטת לכך, עדיין קשה לעיכול ולהבנה גמורה. אולי הטוב ביותר הוא לזכור מהיכן באנו כולנו כפי שאנו מרחיבים בליל הסדר. ראה דברינו [וגר לא תונה](#) בפרשת משפטים וכן דברינו [כולנו גרים](#) בחג השבועות שבהם הראינו שכולנו בעצם גרים.

ר' שמואל בר נחמן פתח: "אם לא תורישו את יושבי הארץ מפניכם" (במדבר לג נה). אמר הקב"ה לישראל: אני אמרתי לכם: "כי החרם תחרימם החיתי והאמורי" (דברים כ יז). ואתם לא עשיתם כן, אלא: "ואת רחב הזונה ואת בית אביה ואת כל אשר לה החיה יהושע" (יהושע ו כה). הרי ירמיה בא מבני בניה של רחב הזונה, ועושה לכם דברים של "סיכים בעיניכם ולצנינים בצידכם"²⁶. לפיכך צריך הכתוב: "דברי ירמיהו" (ירמיה א: א).²⁷

מסכת מנחות דף מד עמוד א²⁸

תניא, א"ר נתן: אין לך כל מצוה קלה שכתובה בתורה, שאין מתן שכרה בעולם הזה, ולעולם הבא איני יודע כמה. צא ולמד ממצות ציצית; מעשה באדם אחד שהיה זהיר במצות ציצית, שמע שיש זונה בכרכי הים שנוטלת ד' מאות זהובים בשכרה, שיגר לה ארבע מאות זהובים וקבע לה זמן. כשהגיע זמנו, בא וישב על הפתח. נכנסה שפחתה ואמרה לה: אותו אדם ששיגר לך ד' מאות זהובים בא וישב על הפתח. אמרה היא: יכנס. נכנס. הציעה לו ז' מטות, שש של כסף ואחת של זהב, ובין כל אחת ואחת סולם של כסף ועליונה של זהב, עלתה וישבה על גבי עליונה כשהיא ערומה, ואף הוא עלה לישב ערום כנגדה, באו ד' ציציותיו וטפחו לו על פניו, נשמט וישב לו ע"ג קרקע, ואף היא נשמטה וישבה ע"ג קרקע. אמרה לו: גִּפָּה של רומי, שאיני מניחתך עד שתאמר לי מה מום ראית בי. אמר לה: העבודה, שלא ראיתי אשה יפה כמותך, אלא מצוה אחת ציונו ה' אלהינו וציצית שמה, וכתוב בה: "אני ה' אלהיכם" שתי פעמים:²⁹ אני הוא שעתיד ליפרע ואני הוא שעתיד לשלם שכר. עכשו נדמו עלי כד' עדים. אמרה לו: איני מניחך עד שתאמר לי מה שמך ומה שם עירך ומה שם רבך ומה שם מדרשך שאתה למד בו תורה, כתב ונתן בידה. עמדה וחילקה כל נכסיה, שליש למלכות ושליש לעניים ושליש נטלה בידה, חוץ מאותן מצעות, ובאת לבית מדרשו של ר' חייא. אמרה לו: רבי, צוה עלי ויעשוני גיורת, אמר לה: בתי, שמא עיניך נתת באחד מן התלמידים? הוציאה כתב מִנְדָּה ונתנה לו, אמר לה: לכי זכי במקחך, אותן מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר, זה מתן שכרו בעוה"ז, ולעוה"ב איני יודע כמה.³⁰

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים 1: עוד באמתחתנו מדרש יקר ונחמד מפז באגדת בראשית (בובר) פרק לב המקשר את כל העניין עם הופעת המלאך ערב כיבוש יריחו, האומר ליהושע: "... שלא תפסול אותי כשם שפסל אותי משה ... ומאותה שעה צוה הקב"ה למלאך שיניח בני אדם מן האומות, שמא יעשו תשובה, כגון רחב הזונה, ועוד שילמדו ישראל בהן לעשות מלחמה". ראה שם מדרש פנינה זה.

מים אחרונים 2: ועוד פנינה בקשר של ירמיהו לרחב. ראה מדרש שמואל (בובר) פרשה ט ז: "אמר ר' אבהו: בשעה שהלך עבד מלך הכושי להעלות את ירמיה מן הבור, מהו אומר לו: שים נא בְּלוּאֵי הַסְּחָבוֹת וְהַמְּלָחִים תַּחַת אַצְלוֹת יְדֶיךָ

²⁶ המשך הפסוק בספר במדבר פרק לג פסוק נה בו פתח הדרשן. ראה פסוק במלואו שם: "וְאִם לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת יְשֻׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם לְשָׁפִים בְּעֵינֵיכֶם וּלְצִנִּים בְּצַדֵּיכֶם וְצָרְרוּ אֶתְכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבֵים בָּהּ".

²⁷ דברי ירמיהו הקשים בהם נפתח ספרו ושאותם אנו קוראים בשבת הראשונה של בין המצרים. 'דברים' הוא לשון קשה כפי שכבר ראינו במספר מקומות: "אלה הדברים", "ידבר עמים תחתנו", "וידבר משה אל ה' לאמר" בפרשתנו ועוד. הרי לנו מדרש "ההולך נגד הזרם", כנגד כל המדרשים שראינו לעיל שאין ספק שהם הרוב. טעות עשה יהושע שהחיה את רחב ובני ביתה (נכון יותר טעו המרגלים שהבטיחו לה שהיא מרגע שהבטיחו לא יכל יהושע להפר הבטחתם, ראה הבטחתו [לגבעונים](#)). ומשעה שהחיה אותה האם גם טעה כשקיבל אותה לעם ישראל ונשא אותה לאישה? הרי סוף סוף עמד מנישואין אלה ירמיהו ועוד נביאים. נכון שירמיהו מוכיח כעת את עם ישראל וזה עונשם, אך הוא עצמו מה נאמר, שפסול הוא? ראה גם דברינו [וקראת לשלום](#) בפרשת שופטים שם הראינו שיהושע (בעקבות משה) גם "מסרב פקודה" ונותן לשבעת העמים שהתורה מצווה להשמיד, בחירה: "כי תקרב אל עיר ... וקראת אליה לשלום ... מי קיים הפרשה הזאת? יהושע בן נון ... היה פורש דאטגמא בכל מקום שהיה הולך לכבוש והיה כתוב בה: מי שמבקש להשלים - יבוא וישלים, ומי שמבקש לילך לו - ילך לו ומי שמבקש לעשות מלחמה - יבוא ויעשה מלחמה" (דברים רבה ה יג). ומי הדרשן שם? רבי שמואל בן נחמן! אותו דרשן שתוקף כאן את החייאתה של רחב והופך את ירמיהו לנביא שאולי לא היה צריך בכלל להגיע לעולם! מדרש זה צריך עיון גדול. ראה מקבילה במדרש זוטא - איכה (בובר) פרשה א.

²⁸ נסיים בסיפור שיחזיר אותנו למדרש פסיקתא דרב כהנא הקודם, לקהלת רבה ולכל המדרשים ... רבי שמואל בר נחמן:

²⁹ בפסוק החותם את הפרשה: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לְכֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם".

³⁰ השווה עם הסיפור על אלעזר בן דורדיא בגמרא עבודה זרה יז ע"א שהסתיים באופן שונה לגמרי. ואם יש או אין קשר בין הסיפור הזה "לכזי זכי במקחך" לדברינו על רחב, יסיק כל אחד בעצמו. עכ"פ, גם רחב הציעה מצעות של זנות וחלון, חומה וחבל של איסור, וסופה שהציעה מצעות של אישות וגרה בעיר חומה עם חלון וחבל של היתר. למי? ליהושע.

מתחת לחבלים (ירמיהו לח יב). אמר לו ירמיהו: לואי הוה לי סולם חד.³¹ אמר לו הקב"ה: סולם את מבקש? אין לזקנתך בידי חבל. לא כן כתיב: ותורידם בחבל בעד החלון (יהושע ב טו), ואף את: וימשכו את ירמיהו בחבלים". זקנתך, היא רחב מלטה את המרגלים בעזרת חבל, אף אתה ירמיהו מצאצאיה, תימלט מהבור בעזרת חבלים. אין סולם, ירמיהו.

³¹ אחד. ירמיהו מבקש סולם לעלות בו מן הבור.